

The background of the cover is a photograph of a large, white, neoclassical church with a prominent portico supported by columns. A tall, dark bronze statue of a figure stands in the foreground on the left. The sky is blue with scattered white clouds.

Религия и общество-8

Сборник научных статей

Могилев
МГУ имени А. А. Кулешова
2014

культов, што падтверджаюць практычна ўсе опрошаныя (97%). Такім образом, большасць жыхароў краіны (90%) у бліжэйшыя гады ісключаюць магчымасць узнікнення канфліктаў на рэлігійнай почве. Працівопаложнай тачкі зглянення прытрымваюцца 4% рэспандэнтаў.

Такім образом, не глядзя на рэлігійнае многаобраззе, сітуацыя ў краіне застаецца ўстойчывой, прагнозіруемай і ўправляемай, не адзначана якіх-лібо выражэнных канфесійнальных проціваровяч. Канфесійная палітыка гасударства накіравана на падтрыманне і ўкрэпленне міжканфесійнага міра і сагласія ў беларускім грамадстве.

Літэратура

1. Колькасць рэлігійных абшчын у Рэспубліке Беларусь (па становіянню на 01.01.2012) // Апарат Уполнаважанага па дэламі рэлігій і нацыянальнасцей. – 2013. – Рэжым дасуга: http://www.belarus21.by/ru/main_menu/religion/relig_org/new_url_174769964. – Дата дасуга: 07. 11. 2013.

2. Канстытуцыя Рэспубліке Беларусь 1994 года (с змяненнямі і дапаўненнямі, прынятымі на рэспубліканскіх рэферэндумах 24 лістапада 1996 г. і 17 лістапада 2004 г.). – Мінск: Амалфея, 2007. – 48 с.

3. Абношчэнае мненне ў нацыянальнай сфэре // Інфармацыйна-аналітычны цэнтр Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспубліке Беларусь [Электронны рэсурс]. – 2013. – Рэжым дасуга: http://iac.gov.by/ru/sociology/research/Obshchestvennoe-mnenie-o-situatsii-v-natsionalnoj-sfere_i_0000000214.html. – Дата дасуга: 07. 11. 2013.

ПАШПАРТЫЗАЦЫЯ 1932 ГАДА ЯК ІНСТРУМЕНТ АДМІНІСТРАЦЫЙНЫХ РЭПРЭСІЙ СУПРАЦЬ ПРАВАСЛАЎНАГА ДУХАВЕНСТВА

В. В. Бараненка (г. Мінск, Беларусь)

Непасрэднымі аргументамі для ўвядзення пашпартызацыі ў пачатку 30-х гадоў на ўсёй тэрыторыі Савецкага Саюза паслужыў шэраг эканамічных і палітычных фактараў. Пачатак 1930-х гадоў характарызуецца ў гісторыі савецкай дзяржавы, як перыяд правядзення калектывізацыі і рэпрэсіі супраць сялянства, названых “ліквідацыя кулацтва як класа”. Курс на рэзкае фарсіраванне тэмпаў калектывізацыі быў узяты пасля лістападаўскага (1929 г.) Пленума ЦК УКП(б). Згодна ідэі, якую выказаў І.В. Сталін, класавая барацьба павялічваецца па меры будаўніцтва сацыялізма і камунізма. На яго думку “продвіжэнне к сацыялізму не можа не весті к сапротівленню эксплуатацыйных элементаў згэму продвіжэнню, а сапротівленне эксплуатацыйных элементаў не можа не весті к неізбегнаму абострэнню класовай барацьбы” [1, с. 172].

У палітычнай барацьбе прыхільнікі новай эканамічнай палітыкі пацярпелі паразу. Узяты курс на суцэльную калектывізацыю не мог абысціся без сілавых метадаў. У вёскі накіроўваліся групы ўпаўнаважаных, якія дзейнічалі рознымі метадамі: ад агітацыі і ўгаворванняў да пагроз і арыштаў. У выніку пачатку правядзення калектывізацыі ўзмацніўся кантроль з боку Аб’яднанага дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення за ўсімі працэсамі, звязанымі з рэлігійным жыццём грамадства.

Падпарадкаванне вёскі і атрыманне з яе сродкаў для патрэб індустрыялізацыі – толькі адна з прычынаў правядзення пашпартызацыі. Сярод іх таксама можна вылучыць наступныя: 1) павелічэнне міграцыі насельніцтва ў выніку індустрыялізацыі; 2) рост насельніцтва гарадоў, крызіс тавараабарачэння і інш.; 3) пашырэнне маштабаў рэпрэсіўнай палітыцы ў выніку станаўлення таталітарнага рэжыму.

27 снежня 1932 г. ЦВК і СНК СССР была прынята пастанова “Аб устанавленні адзінай пашпартнай сістэмы па Саюзе ССР і абавязковай прапіскі пашпартоў”. Згодна дадзенай пастановы меркавалася ўвесці адзіную пашпартную сістэму на

ўсёй тэрыторыі СССР на працягу 1933 года, ахапіўшы ў першую чаргу насельніцтва Масквы, Ленінграда, Харкава, Кіева, Адэсы, Расто́ва-на-Дану, Уладзі́васто́ка, а таксама сталіцы БССР – Мінска [2]. У хуткім часе дадзеная пастанова была дапоўнена “Інструкцыяй аб выдачы пашпартоў”, зацверджанай СНК СССР 14 студзеня 1933 г. і пастановай СНК СССР ад 28 красавіка 1933 г. Пастановы ўтрымлівалі як несакрэтны так і сакрэтны раздзелы.

Згодна Інструкцыі ва ўсіх мясцовасцях, дзе праходзіла пашпартызацыя, пашпарт рабіўся адзіным дакументам, які падцвярджаў асобу ўладальніка. Акрамя кароткіх звестак аб уладальніку (імя, імя па бацьку, прозвішча, час і месца нараджэння, нацыянальнасць), у пашпарце ў абавязковым парадку ўказваліся: сацыяльнае становішча. Так савецкая ўлада ўсталёўвала наступныя сацыяльныя катэгорыі для людзей – “працоўны», “калгаснік», “сялянін-аднаасобнік”, “служачы”, “навучэнец” і г.д. Святары адносіліся да так званай катэгорыі “лішэнцаў” – пазбаўленых згодна савецкіх законаў шэрага правоў [4, с. 3-4].

У п. 10 пастановы “Аб выдачы грамадзянам Саюза ССР пашпартоў на тэрыторыі саюза ССР” ад 28 красавіка 1933 г. звярталася ўвага на тое, што ў 100-кіламетровай паласе ад заходнеўрапейскай мяжы СССР ўмовы атрымання пашпартоў былі больш жорсткія, чым на большай часцы Савецкага Саюза [3]. Так, у сакрэтным раздзеле пастановы змяшчаліся абмежаванні на выдачу пашпартоў і прапіскі ў рэжымных мясцовасцях для некаторых груп: кулакоў і раскулачаных, перабегчыкаў з-за мяжы, прыватных гандляроў, святароў і інш., а таксама членаў сем’яў ўсіх пералічаных груп грамадзян [4, с. 4-5]. У 100-кіламетровую зону ўваходзіла і тэрыторыя БССР, у выніку чаго, дадзенае дапаўненне дазваляла дзяржаўным органам адмаўляць у выдачы пашпарта непажаданым святарам.

Трэба звярнуць увагу, што арышты пачаліся адразу, не чакаючы яшчэ непасрэдна пачатку пашпартызацыі. Так, 4 студзеня 1933 г. быў арыштаваны псаломшчык-регент Вереме́йскай царквы Чэрыкаўскага раёна М.Т. Лені́чэнка “якобы не імяючаго права – пашпарта, как якобы личность («проповедника») могущего агитировать против Сов. Власти” [8, л. 5].

У выніку пачатку правядзення пашпартызацыі на тэрыторыі БССР пачаліся выпадкі адмовы выдачы пашпартоў святарам, што цягнула за сабой прымусовае перамяшчэнне іх у глыб дзяржавы. Так, святару Асвейскай царквы праціаерэю Васютовічу, было адмоўлена ў выдачы пашпарта і было прапанавана выехаць з Асвеі на адлегласць 100 кіламетраў [5, л. 25-26об.].

Пагроза ў адмове выдачы пашпарта была і ў святара Каханавіцкай царквы Асвейскага раёна А. Благавешчанскага: “С 4 Июля по 18-е я находился в удрученном состоянии, ибо местной комиссией мне отказано было в выдаче паспорта и предложено убраться из Коханович на 100 км. от границы. Я подал 5 июля лично в Освейскую Комиссию по выдаче паспортов жалобу, в которой достаточно мотивировал, что постановление Комиссии (Кохановичской) считаю неправильным и просил выдать мне паспорт, приняв во внимание, что я являюсь единственным священником в районе. Освейская Комиссия признала мою жалобу правильной и единогласно постановила выдать мне паспорт, приравняв меня к категории служащих. И вот сегодня 18-го я получил паспорт на 3 года” [7, л. 44].

Трэба адзначыць, што ў выніку адмовы выдачы пашпарта не звярталася ўвага на непасрэдную прычыну адмовы (прафесія), а прыдумляліся іншыя. Так, святару П. Хвойніцкаму з Петрыкава было адмоўлена ў выдачы пашпарта з тае прычыны, што ён “украінец” [7, л. 3об.].

Адбываліся выпадкі, калі мясцовыя ўлады падчас правядзення пашпартызацыі адмаўляліся не толькі ў выдачы пашпарта святару, аднак і яго рэгістрацыі. Такі

выпадак меў месца ў г. Слуцку падчас наведвання святара І. Карэнеўскага ў Гарсавет [6, л. 13].

Аднак, дзяржаўная ўлада не рызыкнула выселяць усіх святароў з тэрыторыі БССР баючыся непрадбачных абставін. Незважаючы на сакрэтныя дапаўненні да пастановаў аб парадку выдачы пашпартоў, большасць святароў усё ж такі атрымалі пашпарты. Гэта была мера для большага запалохвання і ўздзеяння на актыўных рэлігійных дзеячаў.

Такім чынам, пашпартызацыя была адной з формаў абмежавання правоў асобы на свабоднае пражыванне і перамяшчэнне. І хоць яна праводзілася больш мяккімі метадамі, што давала высяленцу права самастойнага выбару месца пражывання па-за рэжымнай зонай, тым не менш прымусовы характар высялення, а таксама матэрыяльныя, фізічныя і псіхалагічныя пазбаўленні высяляемых грамадзян характарызувалі гэта мерапрыемства як дзяржаўную рэпрэсіўную акцыю. Асаблівацю правядзення пашпартызацыі на беларускіх землях з'яўлялася тое, што ў параўнанні з большасцю іншых частак Савецкага Саюза, тэрыторыя БССР прызнавалася "рэжымнай". Менавіта гэтай прычынай тлумачыцца прымусовае перасяленне "ненадзейных элементаў" у глыб савецкай краіны, у склад якіх уваходзілі і служыцелі рэлігійнага культу. Фармальна, падставай для адміністрацыйных рэпрэсій было сацыяльнае становішча святароў як "лішэнцаў".

Літаратура

1. *Сталин, И.В.* Сочинения в 18 т. – Москва: Государственное издательство политической литературы, 1949. – Т. 11: 1928-март 1929. – 381 с.

2. Об установлении единой паспортной системы по Союзу ССР и обязательной прописки паспортов: Постановление ЦИК СССР, СНК СССР, 27 дек. 1932 г. № 1917 // Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3845.htm. – Дата доступа: 06.03.2014.

3. О выдаче гражданам Союза ССР паспортов на территории союза ССР: Постановление СНК СССР, 28 апр. 1933 г. № 861 // Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3884.htm. – Дата доступа: 06.03.2014

4. *Полов, В.П.* Паспортная система в СССР (1932-1976 гг.) / В.П. Попов // Социологические исследования. – 1995. – №9. – С. 3-13.

5. Национальный исторический архив Беларуси (НИАБ). – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 539.

6. НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 542.

7. НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 545.

8. НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 554.

ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ОТНОШЕНИИ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В БССР (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА 1940-х – НАЧАЛО 1950-х гг.)

А. Г. Василицын (г. Витебск, Беларусь)

Государственно-церковные отношения в современной Республике Беларусь являются значимой составляющей общественного процесса. Изучение исторического опыта взаимоотношений государства и Русской православной церкви (РПЦ) позволит оптимизировать их в будущем. Целью работы является освещение проведения государственной политики в отношении РПЦ в БССР во второй половине 1940-х – начале 1950-х гг. Источниками послужили фонды Национального архива Республики Беларусь, Государственного архива Российской Федерации, использовались методы анализа и синтеза, индукции и дедукции.